

ВИЩА ШКОЛА

АРТЕМЕНКО О.В.

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТЬ “УСПІХ”, “УСПІШНІСТЬ” У СУЧАСНИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Реформування сучасної вищої педагогічної освіти України у напрямі інтеграції в європейський освітній простір передбачає розробку та впровадження інноваційних освітніх технологій. Рівень реалізації технологічного підходу є одним із найважливіших критеріїв, за якими визначається конкурентоспроможність та престиж навчального закладу, оскільки успішність впровадження освітніх технологій забезпечують системність, цілеспрямованість, результативність його діяльності.

Входження в європейський соціокультурний простір зумовлює потребу в успішному впровадженні інноваційних технологій професійної підготовки майбутнього вчителя, які б забезпечували неперервну взаємодію співучасників навчання, мотивоване залучення студентів до навчання, розвиток у студентів прагнення до успіху, поліпшення їх мобільності, соціальної адаптації тощо.

Таким чином, актуальність проблеми полягає в тому, що в сучасному вимогливому та швидкозмінному соціально-економічному середовищі рівень вищої освіти значною мірою залежатиме від успішності запровадження інноваційних технологій професійної підготовки майбутнього вчителя, які ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях.

Дослідники проблем педагогічної інноватики (О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, А. Ніколс, Н. Юсуфбекова та ін.) намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характеристиками, як корисне, успішне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове [5].

У своїх дослідженнях В. Сухомлинський, виділяючи закінчені цикли управління, обґрунтував передумови для успішного впровадження технологічних процесів у навчанні та вихованні учнів. І. Дичківська, досліджуючи інноваційні технології навчання, виокремила умови ефективності інноваційних педагогічних процесів [5]. Інноваційні технології професійної підготовки майбутніх учителів розкрито в дослідженнях І. Богданової, Л. Брескіної, І. Пустинникової, В. Чайки, Н. Шиян та ін.; проблему вдосконалення організації навчального процесу розглядали А. Алексюк, Б. Гольдшмидт, М. Гольдшмидт, В. Зінкевичус, А. Казановський, Л. Костельна, В. Плохій, О. Попович, Дж. Рассел, Л. Романішина, М. Чошанов, М. Шиян, Л. Юцявичене та ін. [6].

Але на сьогодні недостатньо досліджена проблема успішності використання інноваційних технологій у професійній підготовці майбутнього вчителя.

Мета статті – проаналізувати сутність поняття “успіх”, “успішність” у процесі використання інноваційних освітніх технологій професійної підготовки майбутнього вчителя.

Перш ніж розглядати поняття “успішність”, необхідно встановити сутність пов’язаного з ним поняття “успіх”, оскільки вони взаємозалежні.

Успіх із соціально-психологічної точки зору розглядається як подія, що отримала соціальну та суспільну оцінку. Саме суспільство вирішує, чи можна вважати успіхом результати діяльності окремих людей та груп. Звертаючись до “Словника російської мови” С. Ожегова, встановлюємо, що успіх – це: 1) удача в досягненні будь-чого; 2) суспільне визнання; 3) гарні результати в роботі, навчанні [10]. Зрозумілі сутність і зміст проблеми успіху: бажання людини не тільки злитися зі спільнотою, стати єдиним з нею, а й бути відзначеним і визнаним у ній, отримати оцінку своїх дій.

Успіх неможливий без максимально задіяних внутрішніх психологічних ресурсів особистості: сили волі, стійкості до стресів, цілеспрямованості, а також здібностей людини – сукупності якостей, необхідних для досягнення бажаного.

Можна погодитися з російським дослідником А. Белкіним [3], що успіх є засобом досягнення успішності та тільки тоді стає ефективним, коли він:

- представлений усім розмаїттям умов і способів для його створення;
- формується на всіх етапах взаємодії студента та викладача;
- реалізується викладачем з урахуванням особливостей та можливостей кожного студента при використанні інноваційних технологій;
- сприяє переведенню навчального процесу з рівня педагогічної взаємодії на рівень особистісної взаємодії зі студентами.

Певну зумовленість успішності підтверджує експеримент Р. Вайсмана, професора психології з університету Хертфордшира, автора книги “Фактор удачі”, яка стала звітом про майже десятирічну сумлінну науково-дослідну роботу з визначення природи удачі та успіху. Його проект “Удача”, який триває й сьогодні, створювався для вивчення з наукового погляду психологічних відмінностей між людьми, які вважаються щасливчиками і завжди опиняються у потрібному місці в потрібний час, та невдахами, яким постійно не щастить [4].

Так, у британських газетах було надруковано оголошення, в якому запрошувалися до участі в експерименті ті, кому, як вони самі вважають, на диво щастить, і ті, хто відчуває себе “лузером” (від англ. “*loser*” – той, хто втрачає, програє; невдаха). Сотням чоловіків і жінок, що відгукнулися, запропонували переглянути товсту газету і виконати просте завдання – точно підрахувати кількість фотографій у ній. На одній зі сторінок великими літерами на півсторінки був надрукований текст: “Припиніть рахувати. У газеті рівно 43 фотографії”. Оголошення впадало в око, його важко було не

помітити, проте “невдахи”, захоплені підрахунком, не звертали жодної уваги на текст. Експеримент повторили, але в оголошенні написали: “Ті, хто це прочитав, повідомте експериментатора і отримайте 250 фунтів стерлінгів”. Цей текст помітили усі “щасливчики”, за що і отримали винагороду. Жоден з тих, хто перед випробуванням заявляли про те, що їм фатально не щастить, оголошення не побачили: вони чітко виконували інструкції і продовжували рахувати фотографії.

Експеримент, проведений з метою вивчення психології удачі, засвідчив, що люди, які вважають себе невдахами, більш закриті, напружені, тривожні, ніж їх удачливі колеги. Це часто заважає їм помітити щось нове, несподіване, але корисне, руйнує можливості отримати потенційно вигідні варіанти, адже вони зосереджені на чомусь одному. Щасливчики ж, як з’ясувалось, зовсім не розуміють причин свого везіння, а їх благополуччя залежить переважно від способу мислення та поведінки. Випадкові можливості розподіляються між людьми однаково. Але одні беруть їх до уваги, інші цього не роблять, одні уміють використовувати обставини на свою користь, інші – ні [4].

Отже, результати доводять, що успішними й удачливими не народжуються. “Щасливчиками” стають люди, що, по-перше, вміють користуватися випадковими можливостями і можуть створювати їх, по-друге, приймають вдалі рішення, прислухаючись до інтуїції, по-третє, можуть самореалізуватися, сподіваючись на краще, по-четверте, уміють зберігати життєрадісне, позитивне ставлення до життя, що трансформує все негативне і позитивне.

Люди не є потенційно успішними, але вагоме значення мають психологічні вихідні. До аналогічних висновків дійшли й учасники російського “Проекту – 96”, що також проводили дослідження психологічного феномену успіху – невдачі. Вони проаналізували значний обсяг історичних даних та фактів, що стосувалися не лише видатних особистостей, а й народів. На думку дослідників, успішність (удачливість) не залежить від інтелекту, освіти або професійної підготовки. Вона не пов’язана з характером, темпераментом, моральними орієнтирами певної людини. На їх переконання, успіх – це здатність окремих особистостей бачити усі варіанти вирішення проблеми й уміти вибрати оптимальний. При цьому задіяний не інтелект, а надсвідомість – вищі щаблі людської психіки, які часто сприймаються людиною як “внутрішній голос”, до якого, як засвідчує практика, треба дослухатися.

Український психотерапевт-практик, доктор психологічних наук О. Бондаренко помітив, що ті, хто досягає у житті значно більшого, ніж інші, живуть не за типовим проектом, а за індивідуальним. Він виокремив такі базові умови реалізації персоналізованого “сценарію”: успішні люди не бояться проблем і труднощів; їм цікаво жити; усвідомивши свої справжні бажання, вони здатні зважитися на кардинальні зміни як в особистому, так і в професійному житті; такі люди перебувають у постійному розвитку, що апіорі вимагає значних вольових зусиль; їм не важливо, що ду-

мають інші й чи співвідносяться їхнє самовідчуття із суспільними стереотипами успішності й престижу, – вони здатні створювати власний світ і світ навколо себе, тобто те, що нині називають “високою якістю життя” [4].

Таким чином, з *психологічної* точки зору успішність – це переживання стану радості, задоволення від того, що результат, до якого особистість прагнула у своїй діяльності, або збігся з її чеканнями (із рівнем домагань), або перевершив їх. На основі цього стану формується стійке відчуття задоволення, а також більш сильні мотиви діяльності, змінюється рівень самооцінки, самоповаги. У тому випадку, коли успіх стає стійким, постійним, часто розпочинається свого роду ланцюгова реакція, що визволяє величезні, приховані можливості особистості, несе невичерпний заряд духовної енергії [11].

З *педагогічної* точки зору, успішність є певним цілеспрямованим поєднанням психолого-педагогічних заходів і умов, які сприяють усвідомленому включенню кожного суб’єкта в активну навчальну діяльність залежно від індивідуальних можливостей, забезпечують позитивне емоційне налаштування студентів на виконання навчального завдання й адекватне сприйняття результатів своєї діяльності; успішність є цілеспрямованим, організованим поєднанням умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому [11].

Педагогіка давно шукала шляхи досягнення якщо не абсолютного, то хоча б успішного результату в роботі із професійної підготовки студентів і постійно удосконалювала свої засоби, методи і форми. Однак, проблеми стабільності в навчанні, а також досягнення кожним студентом успішних результатів залишаються й донині. Для вирішення цієї проблеми існує одна з сучасних інновацій в освіті – технологізація процесу навчання.

Якщо звертатися до значення поняття “технологія”, то слід зауважити, що воно походить від двох грецьких слів – “мистецтво, майстерність” і “навчання”. Таким чином, технологію можна визначити як усвідомлене практичне мистецтво, усвідомлену майстерність. Технологія вказує, з одного боку, на конкретні способи і засоби здійснення професійної діяльності, з іншого – на успішні результати цієї діяльності [8].

Інноваційна освітня технологія у вищому навчальному закладі – це науково обґрунтована і унормована за метою підготовки спеціалістів, змістом освіти, місцем та терміном навчання система форм, методів, засобів і процедур, що використовуються для організації та здійснення спільної успішної навчальної діяльності тих, хто навчає, та тих, хто навчається. Створення та використання нової технології, як правило, є наслідком незадоволення результатами навчання й виховання, а також неефективністю педагогічної діяльності як професійного експромту. Педагогу недостатньо знати методіку, він повинен уміти трансформувати знання і вміння, тобто володіти технологією отримання запланованого успішного результату. Сут-

тевою особливістю освітньої технології є гарантування кінцевого успішного результату і проектування майбутнього навчального процесу.

В сучасних освітніх технологіях інноваційні процеси мають дискретний, циклічний характер, тісно пов'язаний з життєвим циклом нововведення, та залежать від дії низки психологічних чинників, серед яких головними є:

- готовність студентів до сприймання інноваційних освітніх технологій та позитивна мотивація до успішної навчальної діяльності в цій ситуації;
- готовність викладачів і студентів до успішного використання інноваційних освітніх технологій;
- оптимальний психологічний клімат освітнього процесу та майстерність педагогів у досягненні успішності;
- врахування психологічних аспектів щодо успішного використання інноваційних освітніх технологій [9].

Для успішного використання інноваційних освітніх технологій у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя спираємося на такі компоненти, як:

- індивідуальні здібності студентів;
- здатність викладачів до успішного використання інноваційних освітніх технологій;
- дидактична орієнтація на вироблення позитивно мотивованого ставлення студентів до нового;
- оцінки результатів діяльності;
- аналіз схеми управління успішним використанням інноваційних освітніх технологій [1].

Таким чином, будь-яка технологія виражає певний концептуальний підхід до освіти, і результати її успішного використання можна оцінити за визначеними критеріями [7].

Критерії успішності використання інноваційних освітніх технологій в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя:

- ефективність (глибина, усвідомленість, системність, ціннісно-смісловне ставлення, дієвість, міцність, самостійність засвоєння знань тощо);
- розвиток ціннісних орієнтацій;
- самореалізація викладача і студента;
- зміна відносин у педагогічному процесі;
- специфічне мислення (діалектичність, проблемність, аналітичність тощо).

Таким чином, упровадження освітніх технологій сприяє цілеспрямованості, успішності, системності, керованості навчально-виховного процесу професійної підготовки майбутнього вчителя, проте вони не можуть розглядатися як засіб від негараздів сучасної вищої школи. Необхідні також інші шляхи реформування освітньої галузі використання ідеї наукової ор-

ганізації праці як спосіб підвищення успішності інноваційних освітніх технологій.

Висновки. Отже, аналізуючи різні підходи до поняття “успіх”, “успішність”, можна стверджувати, що *успішність* є складним психолого-педагогічним утворенням на засадах стійких мотивів, системи професійних знань, професійно-педагогічних умінь і самооцінки, що забезпечує успіх, тобто досягнення поставленої мети і позитивних результатів діяльності, а також стабільний емоційний настрій від того, до чого в результаті викладач прагнув у своїй діяльності.

Література

1. Авершин А.О. Багатофакторний аналіз академічної успішності студентів [Електронний ресурс] / А.О. Авершин, Т.В. Яковенко. – Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Awersin.php>.
2. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности / В.Г. Асеев. – М. : Мысль, 1996. – 158 с.
3. Белкин А.С. Ситуация успеха. Как ее создать / А.С. Белкин. – М. : Просвещение, 2001. – 176 с.
4. Вернудіна І.П. Психологічні чинники успіху: спроба компаративного аналізу / І.П. Вернудіна // Освіта і управління. – 2010. – Т. 13. – № 2–3. – С. 86–91.
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 218 с.
6. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / [ред. Н.П. Наволокова]. – Х. : Основа, 2009. – 286 с.
7. Конькова С.П. Педагогічна рада “Успішність учнів та її залежність від вибору моделей, методів та технологій навчання” [Електронний ресурс] / С.П. Конькова. – Режим доступу: teacherjournal.com.ua/.../469.
8. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / , О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.С.К., 2004. – 198 с.
9. Рацул А. Сутність сучасних педагогічних технологій та впровадження їх у навчальний процес [Електронний ресурс] / А. Рацул // Наукові записки. – Вип. 83. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/Ped/2009_83/statti/39.pdf.
10. Словарь русского языка / [сост.: С.И. Ожегов]. – М. : Сов. энциклопедия, 1972. – 847 с.
11. Смакота Л. Педагогічні умови формування успішної професійної діяльності майбутнього вчителя початкової школи [Електронний ресурс] / Л. Смакота // Гуманітарний вісник. – № 19.

БОЛДУЄВ М.В.

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: НОРМИ, КРИТЕРІЇ, ХАРАКТЕРИСТИКИ, МЕТОДИ

Сучасні перетворення національної системи вищої освіти все помітніше окреслюються тенденціями пом’якшення та децентралізації державного управління ними, утвердження в управлінні принципу субсидіарності (вирішення на місцях всіх тих проблем, що під силу вищим навчальним закладам), розширення автономії вишів та встановлення корелюючої з нею міри відповідальності, передачі частини управлінських функцій та повноважень громадським та професійним інституціям із застосуванням механізму визнання їх висновків та рівня компетентності.